

УДК 37.03 – 057.87

© Скрипник Н.С.

<http://orcid.org/0000-0002-8208-3019>

Н. С. Скрипник

ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена визначенню актуальності проблеми формування суб'єктної позиції студентів вищих технічних навчальних закладів. Суб'єктну позицію студента розглянуто як інтегративну характеристику особистості, яка відображає активно-вибіркове, ініціативно-відповідальне, перетворююче ставлення студента до самого себе, до тих чи інших сторін дійсності, до власної освіти. У статті узагальнено погляди сучасних науковців на обґрунтування необхідності формування суб'єктної позиції майбутніх фахівців. З'ясовано, що вона має суттєве значення для ефективності та якості освіти, що здобувається, для майбутньої професійної діяльності, для повноцінної професійної та особистісної самореалізації майбутнього інженера. Процес формування суб'єктної позиції студентів у вищих технічних навчальних закладах характеризується такими особливостями, як: пріоритетність професійно-технічних характеристик на протипагу особистісним; необхідність врахування недостатньо повних уявлень студентів про вимоги сучасного ринку праці до особистісних характеристик інженера; утруднення у її формуванні через специфіку технічної освіти. Подальшої розробки потребують питання визначення необхідних педагогічних умов і можливостей навчально-виховного у вищих технічних навчальних закладах щодо формування і розвитку суб'єктної позиції майбутніх інженерів.

Ключові слова: суб'єктна позиція, студенти, вищий технічний навчальний заклад.

Статья посвящена определению актуальности проблемы формирования субъектной позиции студентов высших технических учебных заведений. Субъектная позиция студента рассматривается как интегративная характеристика личности, которая отражает активно-избирательное, инициативно-ответственное, преобразующее отношение студента к самому себе, к тем или иным сторонам действительности, к собственному образованию.

В статье обобщены взгляды современных ученых на обоснование необходимости формирования субъектной позиции будущих специалистов. Выяснено, что она имеет существенное значение для эффективности и качества получаемого образования, для будущей профессиональной деятельности, для полноценной профессиональной и личностной самореализации будущего инженера. Процесс формирования субъектной позиции студентов в высших технических учебных заведениях характеризуется такими особенностями, как: приоритетность профессионально-технических характеристик в противовес личностным; необходимость учета недостаточно полных представлений студентов о требованиях современного рынка труда к личностным характеристикам инженера; затруднения в формировании из-за специфики технического образования. Дальнейшей разработки требуют вопросы определения необходимых педагогических условий и возможностей учебно-воспитательного процесса в высших технических учебных заведениях для формирования и развития субъектной позиции будущих инженеров.

Ключевые слова: *субъектная позиция, студенты, высшее техническое учебное заведение.*

The article is devoted to defining the topicality of the problem of forming subject position of students in higher technical educational institutions. Subject position of the student has been considered as an integrative personality characteristic that reflects active and selective, initiative and responsible, transforming attitude of the student to himself, to the different aspects of reality, to his own education. This article summarizes the views of contemporary scholars on substantiation of the necessity to develop subject position of future specialists. It has been found out to be essential for the efficiency and quality of education being got, for future professional activities, for a full professional and personal self-realization of future engineer. The formation of students' subject positions in higher technical educational institutions is characterized by such features as priority of professional and technical characteristics to personal ones; the necessity to take into account not complete enough ideas of students about the demands of the modern labor market to personal characteristics of an engineer; difficulty in the formation due to the specific character of technical education. The determination of educational conditions needed and opportunities of the educational process in higher technical educational institutions for the formation and development of subject positions of future engineers should be further studied.

Keywords: *subject position, students, higher technical educational institution.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Серед завдань сучасної системи вищої

освіти України визначено як якісну фахову підготовку майбутніх фахівців, так і всебічний гармонійний розвиток їх особистості. Позиція особистості має суттєвий вплив на всі сфери життєдіяльності людини, визначає її світогляд, принципи й учинки. Від позиції особистості залежить ефективність її соціальної, професійної діяльності, в тому числі ефективність власної освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і, на які спирається автор. Окремі питання щодо формування суб'єктної позиції особистості у студентської молоді досліджено у роботах, які присвячені: студентам педагогічних ВНЗ (Ф. Блієва, А. Гогоберидзе, А. Лебедев, О. Цимбал), студентам мовного ВНЗ (Н. Проніна) і немовного ВНЗ (Н. Іванцова), післядипломної освіти (О. Акулініна), волонтерській діяльності (О. Богданова), курсантам (Н. Щукіна).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У сучасних педагогічних дослідженнях накопичено певний науково-теоретичний та практичний досвід щодо становлення суб'єктної позиції особистості. Проте проблема формування і розвитку суб'єктної позиції студентів вищих технічних навчальних закладів досліджена недостатньо.

Мета статті полягає у визначенні актуальності проблеми формування суб'єктної позиції студентів вищих технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Суб'єктна позиція є найбільш цілісною, інтегративною характеристикою всього способу життя людини. Вона відображає індивідуальність суб'єкта, проявляється у діяльності, що спрямована на перетворення оточуючої дійсності і власний подальший саморозвиток. Суб'єктна позиція характеризується особистісною своєрідністю, в ній відображено інтереси, нахили, характер, ціннісні орієнтири людини. Суб'єктна позиція виявляється у різних сферах життєдіяльності людини: у праці, навчанні, суспільній діяльності, дозвіллі, побуті. Така позиція характеризує людину як особистість активну, творчу, самостійну, як ініціатора власної діяльності, а не виконавця волі іншого.

Суб'єктну позицію науковці визначають по-різному: як зорієнтованість особистості в різних сферах життєдіяльності (М. Боритко і О. Мацкайлова), як здатність суб'єкта освоювати й творчо перетворювати дійсність (В. Сластьонін, Є. Шиянов, Ю. Черкасова), як систему ставлень особистості (О. Акулініна, Р. Серьожникова), як рівень готовності до самозмін (О. Цимбал), як інтегративну характеристику особистості (О. Богданова, В. Петьков, Н. Щукіна).

Не зупиняючись детально на аналізі різних точок зору науковців стосовно визначення поняття, зазначимо, що у дослідженні суб'єктну позицію студента розглядаємо як інтегративну характеристику особистості, яка відображає активно-вибіркове, ініціативно-відповідальне, перетворююче ставлення студента до самого себе, до тих чи інших сторін дійсності, до власної освіти.

Суб'єктна позиція важлива для будь-якої практичної діяльності, тим більше, для освіти. Вона дає студенту змогу відчувати себе і бути активним суб'єктом щодо власної освіти і характеризує його як особистість, яка свідомо і діяльнісно ставиться до освітнього, докладає активних зусиль для власного саморозвитку і керує ним. Студенту вищого навчального закладу, в тому числі технічного, суб'єктна позиція дозволяє: виявляти особистісне ставлення і визначати смисл освіти, що здобувається; свідомо й активно використовувати наявні можливості для власної освіти і саморозвитку; проектувати і реалізовувати власний освітній, а в майбутньому й професійний маршрут.

Аналіз педагогічних досліджень сучасних науковців стосовно формування, становлення і розвитку суб'єктної позиції студента (О. Акулініна, Ф. Блієва, Н. Гафурова, А. Гогоберидзе, І. Демакова, Т. Дулінець, Н. Іванцова, А. Лебедев, Н. Проніна, Р. Серьожникова, Н. Терпугова, О. Цимбал, Ю. Черкасова, Н. Щукіна та ін.) дає підстави стверджувати, що вони стосуються переважно майбутніх педагогів. Також є роботи, присвячені майбутнім працівникам соціальної сфери, психологам, офіцерам. Необхідність формування і розвитку суб'єктної позиції студентів педагогічних навчальних закладів науковці пояснюють її значущістю для майбутньої професійної діяльності; потребою системи освіти в новій якості професіоналів, здатних вирішувати завдання, пов'язані з освітою іншої людини і

себе; суспільною потребою в новій якості життя, яка багато в чому залежить від ініціативності, самостійності, відповідальності кожної людини в забезпеченні власного добробуту та благополуччя країни; потребою юнацького віку в самореалізації, в самостійному вирішенні життєвих та освітніх завдань; значимістю періоду освіти у ВНЗ в особистісно-професійному становленні студента [1, с. 339].

Суб'єктна позиція курсанта, на думку вчених (О. Белошицький, Н. Щукіна), є передумовою і показником особистісно-професійного становлення майбутнього офіцера, тому її розвиток вважається важливим через зростаючі вимоги до відповідальності офіцерів, гостроту і складність розв'язуваних ними задач [4, с. 3]. Узагальнюючи погляди науковців на обґрунтування необхідності формування суб'єктної позиції студентів, можна стверджувати, що вона має суттєве значення для майбутньої професійної діяльності, для повноцінної професійної та особистісної самореалізації майбутнього фахівця будь-якого профілю, оскільки ефективність професійної освіти суттєвою мірою залежить від позиції студента щодо власної освіти, від того, наскільки ефективно студент зможе керувати власного професійного розвитку відповідно до свого особистісного потенціалу, здібностей й індивідуальних особливостей.

Варто зазначити, що такі обґрунтування необхідності формування суб'єктної позиції студентів є актуальними і для майбутніх інженерів. Так, сучасні науковці (С. Резнік, О. Романовський, Н. Саєнко та інші) відзначають, що сучасний інженер – це не тільки професіонал у своїй галузі, це людина з високим рівнем загальної культури, інженер-інтелігент, ефективний керівник певної ланки, менеджер із розвиненими управлінськими, лідерськими, організаторськими, комунікативними якостями, який прагне самореалізації і саморозвитку в особистісній і професійній сферах. Цю думку підтверджує вивчення сучасних наукових досліджень щодо вимог роботодавців до випускників вищих технічних навчальних закладів [2; 3].

Вартий уваги той факт, що особистісні якості роботодавці поставили на перші позиції. Так, особистісними якостями, які повинен мати інженер, є

працьовитість, прихильність і відданість обраній професії, прагнення до самопізнання, комунікабельність, чесність, уміння грамотно висловлювати свої думки, ініціативність, вміння самостійно приймати рішення. Зазначимо, що ці якості характеризують суб'єктну позицію майбутнього інженера.

Суб'єктна позиція студентів будь-якого вищого навчального закладу має спільні риси, пов'язані з віковими і соціально-психологічними характеристиками. Суб'єктна позиція студентів технічного навчального закладу відзначається особливостями, які пов'язані зі своєрідністю цілей, завдань, змісту, форм і методів освітнього процесу. Фахова підготовка студентів інженерних спеціальностей насамперед спрямована на формування професійних, вузькоспеціалізованих технічних знань, умінь і навичок, тому що професійна діяльність майбутніх інженерів пов'язана із функціонуванням у системі людина-техніка.

Таку пріоритетність підтвердив проведений аналіз освітньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм підготовки майбутніх інженерів рівнів бакалавр, спеціаліст, магістр з різних напрямів підготовки у вищих технічних навчальних закладах. Також слід відзначити, що кількість дисциплін гуманітарного циклу, в межах яких вивчаються питання розвитку і саморозвитку особистості, суб'єктної позиції особистості, її компонентів, й обсяг часу, відведений на їх вивчення у технічному навчальному закладі, суттєво менша, порівняно з гуманітарними або економічними навчальними закладами.

До того ж, з переходом до нових стандартів вищої технічної освіти України дисципліни гуманітарного й соціально-економічного циклу віднесено до вибіркових. Нерідко декілька гуманітарних дисциплін поєднують в один курс; значну частину питань відносять до самостійного опрацювання студентами. Така ситуація змушує сучасних учених шукати шляхи подолання означених проблем через гуманізацію і гуманітаризацію вищої технічної освіти, виявлення і використання можливостей діяльності.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у напрямку. Таким чином, формування суб'єктної позиції студентів вищих технічних

навчальних закладів є актуальною педагогічною проблемою через її значущість для ефективності та якості освіти, що здобувається, для майбутньої професійної діяльності, для повноцінної професійної та особистісної самореалізації майбутнього інженера. Даний характеризується такими особливостями, як: пріоритетність професійно-технічних характеристик на противагу особистісним; необхідність врахування недостатньо повних уявлень студентів про вимоги сучасного ринку праці до особистісних характеристик інженера; утруднення у її формуванні через специфіку технічної освіти.

Подальшої розробки потребують питання визначення необхідних педагогічних умов і можливостей навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах щодо формування і розвитку суб'єктної позиції майбутніх інженерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гогоберидзе А. Г. Теоретические основы развития субъектной позиции студента в условиях высшего профессионально-педагогического образования: дисс. На соискание научн. Степени доктора тех. наук: спец. 13.00.08 / Александра Гививна Гогоберидзе – СПб, 2002. – 539 с.

2. Ельцова В.А. Теоретические и практические аспекты требований, предъявляемых к профессиональной деятельности инженера / [Ельцова В.А., Соловьёва О.Н., Соловьёв А.В.] // Фундаментальные исследования. – 2007. – № 3 – стр. 53-57.

3. Пиралова О. Ф. Современное обучение инженеров профессиональным дисциплинам в условиях многоуровневой подготовки: монография / О. Ф. Пиралова – М.: Изд-во «Академия Естествознания», 2009. – 87 с.

4. Щукина Н.В. Развитие субъектной позиции будущих офицеров в образовательном процессе военного ВУЗа: автореф. Дис. На соискание научн. Степени канд. Пед. Наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». / Н.В. Щукина – Рязань, 2006. – 22 с.